

Prof. dr Ivica JANKOVEC^{1*}

UDK 347.44: 061.1. EC
str. 135- 146.
izvorni naučni rad

DEJSTVO PROMENJENIH OKOLNOSTI NA UGOVORNE ODNOSI (POKUŠAJ HARMONIZACIJE PRAVA EVROPSKIH ZEMALJA)

ABSTRACT

The article analyzes what The Commission on European Contract Law (known Lando Commission) in its Restatement called Principles of European Contract Law, 1997, proposes concerning effects of change of circumstances on contractual relations. The comparison is made between this Principles and Yugoslav Law on Contract.

There are two fundamental differences between the Principles and Yugoslav law. Firstly, the Principles do not provide that a contract may be discharged because of the frustration of purpose. Secondly, according to the Principles, the court may terminate the contract or adapt the contract in order to distribute between the parties in a just and equitable manner the losses and gains resulting from the change of circumstances, if the parties fail to reach agreement within reasonable period. It is duty for the parties to negotiate. According to Yugoslav law negotiations are not mandatory. But if on request of one party court terminates contract, it will award just damages to the other party.

Key words: *change of circumstances, clause rebus sic stantibus, Principles of European Contract Law, Yugoslav law, adaptation or termination of contract due to change of circumstances.*

^{1*} Profesor Pravnog fakulteta u Kragujevcu i pravni savetnik "Energoprojekt-Holding," a.d., Beograd.

1. Uvod

Danas postoje, u osnovi, tri sistema ugovornog prava (tj. prava o ugovornim odnosima). To su romanski, germanski i anglosaksonski sistem. Između tih sistema postoje značajne razlike u pogledu čitavog niza pitanja, između ostalog i u pogledu dejstva promenjenih okolnosti na ugovorne odnose.

Naše pravo polazi od toga da su ugovorne strane, kada su pristupile zaključivanju ugovora, imale u vidu tada postojeće okolnosti. U zavisnosti od ocene tih okolnosti, one su odredile sadržinu ugovora, dakle svoja ugovorna prava i obaveze. Pri tome su one polazile od načela slobode uređivanja obligacionih odnosa.² Međutim, nakon što je ugovor zaključen, prilikom ispunjavanja ugovornih obaveza ne postoji sloboda. Ugovor mora biti ispunjen onako kako glasi. To je načelo *pacta sunt servanda*.

Ipak, prema stanovištu koje je prihvaćeno u našem pravu, a i u mnogim stranim pravima, od dužnika se može zahtevati da ispuni svoju ugovornu obavezu onako kako ona glasi samo ako se u periodu od zaključenja pa do ispunjenja ugovora okolnosti nisu izmenile, ako su "stvari ostale onakve kakve jesu" (odatle izraz *rebus sic stantibus*).³ Ako su se u međjuvremenu okolnosti izmenile, može se desiti da bi u izmenjenoj situaciji bilo suprotno načelu ekvivalentnosti ugovornih prestacija⁴ i načelu savesnosti i poštenja⁵ ako bi se od dužnika zahtevalo da u svemu postupi prema ugovoru. U takvim slučajevima dužnik može, prema našem pravu, zahtevati da se ugovor raskine. Ugovor neće biti raskinut ako druga strana ponudi ili pristane da se odgovarajući sastojci ugovora pravično izmene.⁶

Evropski parlament je ocenio da je harmonizacija odredjenih delova privatnog prava od bitne važnosti za jedinstveno evropsko tržište. Posebna komisija za evropsko ugovorno pravo (nazvana *Lando komisija*, po imenu predsednika) pripremila je u tom cilju 1997. godine materijal pod naslovom "*Principi evropskog ugovornog prava*".⁷ U tom materijalu nalazi se i jedan član⁸ koji se odnosi na dejstvo promenjenih okolnosti na ugovorne odnose.

² *Zakon o obligacionim odnosima* (Sl. list SFRJ, broj 29/78), član 10.

³ Još je Gracianov dekret (*Gratiani Decretum*) u XII veku u tom pogledu određivao da "nema nikakve dvosmislenosti i laži u tome što neko ne bi ispunio svoje obećanje koje je, usled nepredviđenih okolnosti, postalo opasno i štetno za obvezano lice" - citirano prema S. Perović, Ugovor kao akt moralne i pravne civilizacije, *Pravni život*, broj 11-12/93, str.CL.

⁴ *Zakon o obligacionim odnosima*, član 15. stav 1.

⁵ *Zakon o obligacionim odnosima*, član 12.

⁶ *Zakon o obligacionim odnosima*, član 133. stav 4.

⁷ / http://itl.irv.uit.no/trade_law/documents/lex-mer../eu.principles.lando.commission.htm

⁸ Član 6.111 -*Change of Circumstances*.

Navedeni Principi pripremljeni su pod velikim uticajem teksta o principima medjunarodnih trgovinskih ugovora, koji je uradjen u okviru instituta *UNIDROIT*.⁹

U daljem tekstu ovog rada biće reči o tome koje bi izmene trebalo učiniti u našem Zakonu o obligacionim odnosima, da bi naše pravo, što se tiče dejstva promenjenih okolnosti na ugovorne odnose, doveli u sklad sa tendencijama u razvoju evropskog ugovornog prava.

2. Pretpostavke da bi se dužnik mogao pozvati na promenjene okolnosti

Prema našem pravu, pretpostavke (uslovi) koje moraju biti ispunjene da bi se dužnik mogao pozvati na to da su se okolnosti promenile jesu sledeće.

Prvo, potrebno je da su u pitanju nove okolnosti, koje su nastupile posle zaključenja ugovora. Ako su u pitanju okolnosti koje su postojale još u vreme zaključenja ugovora, a zbog kojih je za dužnika ispunjenje obaveze otežano, dužnik se može pozvati na pravila o prekomernom oštećenju (i to samo ako nije znao za pravu vrednost svoje prestacije i prestacije druge ugovorne strane).

Drugo, potrebno je da je u pitanju takva promena okolnosti koju strana koja se na nju poziva nije bila dužna da uzme u obzir u vreme zaključenja ugovora. Ako je nastupila takva promena okolnosti koju je jedna ugovorna strana bila dužna uzeti u obzir, ona se na nju ne može pozivati.¹⁰ Zato, kad postoji inflacija, pad vrednosti novca nije okolnost zbog koje se može tražiti raskid ugovora.¹¹ U uslovima inflacije bilo bi nerazumno zaključiti ugovor sa odloženim plaćanjem a ne uzeti u obzir očekivanu deprecijaciju novca. Pri tome, za primenu pravila o klauzuli rebus sic stantibus nije potrebno da je u pitanju događaj koji nije bilo moguće predvideti. Potrebno je da je u pitanju događaj koji ugovarači prilikom zaključenja ugovora, postupajući sa potrebnom pažnjom, nisu bili dužni uzeti u obzir, čak i ako su ga mogli predvideti. To su događaji čija je verovatnoća nastupanja toliko mala da se od prosečno pažljivog ugovarača ne može očekivati da o njima vodi računa. Tako, na primer, zbog erupcije vulkana ispunjenje ugovorne obaveze može za jednu ugovornu stranu postati preterano otežano, ali osim u nekim delovima sveta to nije okolnost čiju bi mogućnost nastupanja ugovorne strane trebale da imaju u vidu.

Treće, potrebno je da je usled promene okolnosti ispunjenje obaveze jedne ugovorne strane postalo otežano, ili se zbog njih ne može ostvariti svrha ugovora, i to i u jednoj i u drugoj hipotezi u toj meri da je očigledno da ugovor više ne odgovara

⁹ *Text of the Unidroit Principles of International Commercial Contracts*, Rome, 1996, čl. 6.2.1, 6.2.2. i 6.2.3. (*Hardship*).

¹⁰ *Zakon o obligacionim odnosima*, član 133. stav 2.

¹¹ *Sudska praksa privrednih sudova*, *Bilten* broj 3/95, str. 30.

očekivanjima ugovornih strana, i da bi po opštem mišljenju bilo nepravično održati ga na snazi takav kakav je. Manje značajne promene okolnosti, pa čak i kad je usled njih ispunjenje obaveze jedne ugovorne strane postalo otežano, ne daju mesta primeni klauzule *rebus sic stantibus*.

Ne može se tražiti raskid ugovora zbog promenjenih okolnosti nakon ispunjenja ugovorne obaveze. Jer, ako je dužnik izvršio ono na šta se obvezao, treba smatrati da ga promena okolnosti, ukoliko je do nje zaista došlo, nije dovela u toliko teži položaj da bi bila opravdana primena klauzule *rebus sic stantibus*.

Četvrto, potrebno je da je promena okolnosti takva da je strana koja se na nju poziva nije mogla izbeći ili savladati. Zato se strana koja zahteva raskid ugovora ne može pozivati na promenu okolnosti do koje je došlo po isteku roka određenog za ispunjenje njene obaveze. Jer, da je obavezu ispunila na vreme, kasnije promene okolnosti ne bi je dovele u teži položaj.

Peto, primeni pravila o klauzuli *rebus sic stantibus* ima mesta samo ako je ispunjenje ugovora, i pored promenjenih okolnosti, ipak moguće. Ako su se okolnosti tako promenile da ispunjenje ugovora više nije moguće, primenjuju se pravila o nemogućnosti ispunjenja.¹²

Kako su uređene pretpostavke za primenu pravila o klauzuli *rebus sic stantibus* u Principima evropskog ugovornog prava? U čemu se naše pravo razlikuje od tih Principa?

Principima se predviđa da je ugovorna strana dužna da izvrši svoju obavezu čak i kad je to za nju postalo otežano, bilo zato što su troškovi izvršenja porasli ili zato što je vrednost činidbe koju prima smanjena.¹³ I u našem pravu u tom pogledu važi načelo da je poverilac u obligacionom odnosu ovlašćen da zahteva ispunjenje obaveze, a dužnik je dužan ispuniti je savesno u svemu kako ona glasi.¹⁴

Prema Principima, nužne pretpostavke za primenu pravila o promenjenim okolnostima su sledeće.

Prvo, potrebno je da je izvršenje ugovora postalo preterano otežano zbog promene okolnosti.¹⁵ Drugim rečima, u slučaju spora sud, odnosno arbitraža će oceniti da li je ispunjenje ugovorne obaveze postalo otežano ili preterano otežano, i samo u ovom drugom slučaju moguća je primena pravila o promenjenim okolnostima. Treba se podsetiti da je i prema našim Opštim uzansama za promet robom iz 1954. godine, za primenu pravila o promenjenim okolnostima bilo potrebno

¹² *Zakon o obligacionim odnosima*, čl. 137. i 138.

¹³ *Principi*, član 6.111 stav 1.

¹⁴ *Zakon o obligacionim odnosima*, član 262. stav 1.

¹⁵ *Principi*, član 6.111 stav 2.

da je ispunjenje obaveze za jednu ugovornu stranu postalo preterano otežano ili bi joj nanelo preterano veliki gubitak.¹⁶

Principi, za razliku od našeg važećeg prava, ne zahtevaju da promena okolnosti bude takva da ugovor više ne odgovara očekivanjima ugovornih strana i da bi po opštem mišljenju bilo nepravično održati ga na snazi takav kakav je.¹⁷ Na taj način Principi ne prihvataju subjektivni pristup u primeni klauzule *rebus sic stantibus*, što može doprineti doslednijoj primeni načela *pacta sunt servanda*.

Englesko pravo je u tom pogledu vrlo strogo. Okolnost da je zbog nekog spoljnjeg događaja, kao što je promena cena, ugovor postao nepovoljan za prodavca nije dovoljna da bi se smatralo da je nastupilo osujećenje ugovora.¹⁸ Prema stanovištu Doma lordova, ni potpuno nenormalan porast ili pad cena ne utiču na zaključeni ugovor.¹⁹ Isto tako, ni povećanje troškova koje je posao učinilo neprofitabilnim za jednu ugovornu stranu ne oslobadja tu stranu ugovorne odgovornosti.²⁰ Može se zato očekivati da će sudovi u zemljama engleskog pravnog područja biti u primeni Principa vrlo striktni u oceni kada je ispunjenje ugovorne obaveze postalo preterano otežano.

Ni poverilac ni dužnik se, prema Principima, ne bi mogli pozvati na pravila o klauzuli *rebus sic stantibus* ako je zbog promenjenih okolnosti otpala svrha ugovora. U tom pogledu Principi su odstupili od engleskog prava, pod čijim su inače velikim uticajem.

Naime, prema engleskom pravu, pojam osujećenja ugovora (*frustration of the contract*) obuhvata dve grupe slučajeva. Prvu grupu čine oni slučajevi kad je ispunjenje ugovorne obaveze postalo nemoguće. Drugu grupu čine slučajevi u kojima ispunjenje ugovorne obaveze nije postalo nemoguće, ali se usled promenjenih okolnosti više ne može postići svrha ugovora. I u jednoj i u drugoj situaciji dejstvo ugovora prestaje.

Nemogućnost ispunjenja ugovora po pravilu se procenjuje sa stanovišta dužnika. A kad se razmatra da li je prestala mogućnost da se ostvari svrha ugovora, u prvom planu se nalaze interesi poverioca.²¹

Vodeći slučaj u engleskoj sudskoj praksi u tom pogledu je slučaj *Krell v. Henry* iz 1903. godine. Naime, za jun 1902. godine bilo je zakazano krunisanje kralja Edvarda VII. Mnogi ljudi su za dan krunisanja uzeli u zakup prostorije u zgradama pored kojih je trebalo da prodje povorka, da bi bolje mogli posmatrati svečanost.

¹⁶ Opšte uzanse za promet robom, uzansa broj 55 stav 1.

¹⁷ Zakon o obligacionim odnosima, član 133. stav 1.

¹⁸ Benjamin's *Sale of Goods*, general editor A. G. Guest, London, 1981, p.444, No 441.

¹⁹ G. H. Treitel, *The Law of Contract*, London, 1983, p. 665.

²⁰ Chitty, *On Contracts*, general editor A. G. Guest, volume 1, London, 1983, p. 468, No 876.

²¹ Treitel, *nav. delo*, p. 665.

Medjutim, zbog iznenadne bolesti kralja, krunisanje je bilo odloženo. U navedenom slučaju vlasnik zgrade je tužio zakupca za iznos zakupnine. Sud je stao na stanovište da je svrha zakupa prostorije bila posmatranje povorke, mada to u ugovoru nije bilo izričito navedeno. Pošto je ta svrha otpala, sud je odbio tužbeni zahtev, mada nije nastupila nemogućnost ispunjenja ugovorne obaveze.²²

U Opštim uzansama za promet robom otpadanje svrhe ugovora nije bilo predviđeno kao jedna od pretpostavki za primenu pravila o klauzuli *rebus sic stantibus*. Prihvatanje Principa značilo bi, dakle vraćanje našim starim pravnim izvorima. Nismo uvereni da je to dobro rešenje. Praksa pokazuje da otpadanje svrhe ugovora zbog promenjenih okolnosti treba da ima određene posledice u ugovornim odnosima i kad ispunjenje ugovora nije postalo preterano otežano ni za jednu ugovornu stranu.

Druga pretpostavka koja prema Principima mora da bude zadovoljena da bi se ugovorna strana za koju je ispunjenje ugovorne obaveze postalo preterano otežano mogla pozvati na promenjene okolnosti jeste da je promena nastupila posle zaključenja ugovora.²³ U tom pogledu Principi se ne razlikuju od našeg važećeg prava.

I u pogledu treće pretpostavke za primenu pravila o klauzuli *rebus sic stantibus* Principi i naše važeće pravo se ne razlikuju. Naime, potrebno je da je promena okolnosti takva da je razumno posmatrano nije bilo neophodno uzeti u obzir prilikom zaključenja ugovora.²⁴ Reč "razumno" (eng. *reasonably*) upućuje na to da ne treba uzimati u obzir okolnosti čija je mogućnost nastupanja vrlo mala, ili čak i samo teorijska.

Četvrta pretpostavka koja je predviđena u Principima, a u pogledu koje naše pravo čuti, sastoji se u tome što rizik promene okolnosti treba da je takav da ga, prema ugovoru, pogodjena strana nije bila dužna da snosi. To su slučajevi u kojima je odgovornost dužnika za neispunjenje ili za neuredno ispunjenje ugovora proširena, pa se on zbog toga ne može pozivati na to da je ispunjenje ugovorne obaveze za njega postalo preterano otežano. Ne treba izgubiti iz vida da je moguće da se dužnik obaveže da će svoju ugovornu obavezu izvršiti "u svakom slučaju", tako da se ne može pozivati ni na kakve promene okolnosti zbog kojih je ispunjenje obaveze postalo preterano otežano.

U tom smislu u našem pravu važi pravilo prema kojem se ugovorne strane mogu ugovorom unapred odreći pozivanja na određene promenjene okolnosti, osim ako je to u suprotnosti sa načelom savesnosti i poštenja.²⁵

²² Treitel, *nav. delo*, p. 649; Anson's *Law of Contract*, by A.G. Guest, Oxford, 1975, p. 480.

²³ *Principi*, član 6.111 stav 2 (a).

²⁴ *Principi*, član 6.111 stav 2 (b).

²⁵ *Zakon o obligacionim odnosima*, član 136.

3. Izmena ili raskid ugovora zbog promenjenih okolnosti

Kad su zadovoljene pretpostavke za primenu pravila o klauzuli *rebus sic stantibus*, ugovorne strane su, prema Principima, dužne da pristupe pregovorima radi izmene ili raskida ugovora. Inicijativu za pregovore daje strana koju su pogodile promenjene okolnosti, i to bez suvišnog odlaganja.

I prema našem pravu, strana koja je ovlašćena da zbog promenjenih okolnosti zahteva raskid ugovora, dužna je da o svojoj nameri da tako postupi obavesti drugu stranu čim je saznala za promenu okolnosti. Ako to nije učinila nije izgubila pravo da zahteva raskid, ali odgovara za štetu koju je druga strana pretrpela zbog toga što joj zahtev nije na vreme saopšten.²⁶

Ideja od koje polaze Principi je, očigledno, da teškoće koje su se pojavile u izvršavanju ugovora ugovorne strane treba na prvom mestu da rešavaju sporazumevanjem. Ugovor treba izvršiti, makar i uz izmene. Naše pravo ne polazi od te ideje. Prema našem pravu ugovorne strane mogu saglasnošću svojih volja, sve do ispunjenja ugovora, izmeniti njegove sastojke. Ali, one nisu dužne da pristupe pregovorima za izmenu ugovora, ako su se okolnosti koje su imale u vidu prilikom zaključenja ugovora promenile.

Prema našem pravu, strana za koju je ispunjenje ugovorne obaveze postalo otežano zbog promenjenih okolnosti može zahtevati od druge strane da raskinu ugovor. Ako druga strana ne prihvati sporazumni raskid ugovora, raskid će na zahtev zainteresovane strane izreći sud. Ugovor se neće raskinuti ako druga strana ponudi ili pristane da se odgovarajući uslovi ugovora pravično izmene.²⁷ Formulacija "ako druga strana ... pristane" upućuje na zaključak da strana za koju je ispunjenje ugovorne obaveze postalo otežano može ponuditi drugoj strani izmenu ugovora, umesto da izjavi da raskida ugovor. Ako se ugovorne strane ne mogu sporazumeti o izmeni ili raskidu ugovora, odluku će doneti sud. Pri odlučivanju o raskidanju ugovora, odnosno o njegovoj izmeni, sud će se rukovoditi načelima poštenog prometa, vodeći računa naročito o cilju ugovora, o normalnom riziku kod ugovora odnosno vrste, o opštem interesu, kao i o interesima obeju strana.²⁸

Druga strana ne može izjaviti da zbog promenjenih okolnosti raskida ugovor. Ali, ona ne mora prihvatiti predlog za izmenu ugovora koji joj je uputila strana koju su pogodile promenjene okolnosti, i u takvoj situaciji ugovor može biti raskinut odlukom suda.

Prema Principima, ukoliko ugovorne strane ne postignu u razumnom roku sporazum o izmeni ugovora, sud može da se opredeli za jednu od dve mogućnosti. On

²⁶ *Zakon o obligacionim odnosima*, član 134.

²⁷ *Zakon o obligacionim odnosima*, član 133. stav 4.

²⁸ *Zakon o obligacionim odnosima*, član 135.

može raskinuti ugovor sa danom i pod uslovima koje je odredio. Sud, na primer, može odlučiti da se ugovor raskine *ex tunc*, dakle kao da nije ni bio zaključen, ili *ex nunc*, dakle samo za budućnost. Ili, sud može izmeniti ugovor tako da raspodeli izmedju ugovornih strana na pravičan i jednak način štete i dobitke koji su nastali zbog promene okolnosti.

Sud je na ovaj način dobio vrlo delikatnu ulogu. Njegova uloga izlazi van okvira tumačenja ugovora. Sudska odluka kojom se menja ugovor zamenjuje volju ugovornih strana. Sud, na primer, može produžiti rok u kojem je prodavac dužan da izvrši isporuku robe, ili povećati cenu koju je kupac dužan da plati prodavcu.

4. Obaveza na naknadu štete u slučaju raskida ugovora

Prema našem pravu, ako izrekne raskid ugovora, sud će na zahtev druge strane obavezati stranu koja ga je zahtevala da naknadi drugoj strani pravičan deo štete koju trpi zbog toga.²⁹

Odgovornost jedne ugovorne strane u slučaju kad je sud raskinuo ugovor zbog promenjenih okolnosti ima prema našem važećem pravu četiri specifičnosti u odnosu na druge slučajeve ugovorne odgovornosti.

Prvo, značajna specifičnost ovog slučaja odgovornosti ogleda se u tome što jedna ugovorna strana ima pravo na naknadu štete mada je uzrok zbog kojeg druga ugovorna strana nije izvršila svoju obavezu viša sila. Zakon u tom pogledu nije izričit, ali ovakav zaključak proizlazi iz pravila da dužnik može zahtevati raskid ili izmenu ugovora samo ako je zbog nekih spoljnih događaja koje on nije mogao sprečiti, otkloniti ili izbeći ispunjenje njegove obaveze postalo otežano ili je otpala svrha ugovora. Prema opštim pravilima, viša sila isključuje ugovornu odgovornost.

Drugo, ugovorna strana koja se poziva na promenjene okolnosti biće dužna da drugoj strani samo delimično naknadi štetu zbog neizvršenja ugovora. Njena odgovornost nije potpuna. Ona je dužna da drugoj strani naknadi "pravičan" deo štete. Ukoliko bi se šteta naknadjivala u potpunosti, ne bi bilo razlike izmedju slučajeva raskida ili izmene ugovora zbog promenjenih okolnosti i slučajeva kad dužnik odgovara zbog povrede ugovora.³⁰ U našoj pravnoj literaturi izneto je mišljenje prema kojem objašnjenje zašto dužnik ipak nešto duguje leži u tome što se na klauzulu *rebus sic stantibus* dužnik može pozvati u slučajevima kad je ispunjenje njegove obaveze moguće.³¹ Prema opštim pravilima ugovornog prava, pošto je

²⁹ Zakon o obligacionim odnosima, član 133. stav 5.

³⁰ Komentar Zakona o obligacionim odnosima, glavni redaktor prof. dr S. Perović, knjiga I, Beograd, 1995, str. 265.

³¹ I. Jankovec, *Ugovorna odgovornost*, Beograd, 1993, str. 211.

ispunjenje obaveze moguće, dužnik bi morao da je ispuni ili da odgovara za štetu zbog neispunjenja.

Dakle, dužnik neće moći da se pozove na višu silu kao razlog za isključenje odgovornosti zbog neispunjenja ugovorne obaveze, ali će zbog toga što mu se ne može ništa prigovoriti biti dužan da naknadi samo deo štete koju je pretrpela druga strana.

Treće, u slučaju neispunjenja obaveze, ugovor prestaje po samom zakonu (jedan takav slučaj je ako je ispunjenje obaveze postalo trajno i u potpunosti nemoguće) ili izjavom strane verne ugovoru (zbog docnje druge strane, ukoliko je ispunjenje obaveze moguće). Jedino u slučaju kad se zainteresovana ugovorna strana pozvala na pravila o klauzuli *rebus sic stantibus* ugovor se raskida odlukom suda. Takva odluka ima konstitutivni karakter.

Četvrto, što se tiče obima odgovornosti, ako izrekne raskid ugovora zbog promenjenih okolnosti, sud će na zahtev druge strane obavezati stranu koja je zahtevala raskid da naknadi drugoj strani pravičan deo štete koju ona trpi zbog toga. Dakle, vrši se preraspodela poslovnih rizika koje su ugovorne strane preuzele zaključenjem ugovora: strana za koju je ispunjenje obaveze postalo otežano može biti oslobođena obaveze, ali šteta zbog neizvršenja ugovora neće u potpunosti pasti na drugu stranu. Ona će pogoditi i jednu i drugu ugovornu stranu.

Principi ne predviđaju obavezu naknade štete u slučaju raskida ili izmene ugovora zbog promenjenih okolnosti. Umesto toga, sud može izmeniti ugovor tako da raspodeli izmedju ugovornih strana na pravičan način gubitke i dobitke zbog promenjenih okolnosti.³²

I Gradjanski kodeks Ruske federacije koji je stupio na snagu 1. januara 1995. godine prihvatio je isto rešenje. Prema članu 451. stav 3. tog Kodeksa, prilikom raskidanja ugovora zbog bitno izmenjenih okolnosti sud će na zahtev bilo koje strane urediti posledice raskidanja ugovora, u cilju da se izmedju ugovarača pravično rasporede troškovi koje oni snose u vezi sa ispunjenjem ugovora. U stavu 4. istog člana precizirano je da se izmena ugovora zbog bitne promene okolnosti dozvoljava po odluci suda u izuzetnim slučajevima, kada je raskidanje ugovora protivno opštim interesima, ili povlači za ugovarače štetu koja znatno premaša troškove koji su potrebni za ispunjenje ugovora pod izmenjenim uslovima, kako je to odredio sud.

³² Član 6.111 stav 3 (b).

Prof. Ivica Jankovec, Ph. D.

Effects of Change of Circumstances on Contractual Relations

SUMMARY

In this article the author analyses what The Commission on European Contract Law (known as Lando Commission) in its Restatement called Principles of European Contract Law, 1997, proposes concerning effects of change of circumstances on contractual relations. The comparison is made between this Principles and Yugoslav Law on Contracts.

There are two fundamental differences between the Principles and Yugoslav law. Firstly, the Principles do not provide that a contract may be discharged because of the frustration of purpose. The parties could terminate the contract if because of a change of circumstances the performance of it became excessively onerous for one of them. According to Yugoslav law, frustration of purpose is one of the reasons (the other is if the performance became onerous to a greater extent) for the termination of the contract. Secondly, according to Principles, the court may terminate the contract or adapt the contract in order to distribute between the parties in a just and equitable manner the losses and gains resulting from the change of circumstances, if the parties fail to reach agreement within reasonable period. It is duty for the parties to negotiate. Court may award damages for the loss suffered if one party refuses to negotiate or breaks off negotiations contrary to good faith and fair dealing. According to Yugoslav law negotiations are not mandatory. But if on request of one party court terminates contract, it will award just damages to the other party.